

Nu byggs det nyckelharpor

I flera århundraden byggdes och spelades det på nyckelharpor bara i Uppland. Men så plötsligt, under de senaste tio åren, har konsten spritt sig ut över landet och rönt en väldig popularitet.

I Nyköping pågår sedan i höstas två kurser i nyckelharpsbygge och tjugio folkmusikintresserade herrar lägger ner hundratals arbetstimmar på att bygga de vackra instrumenten.

När kursen i nyckelharpsbygge annonserades blev den fulltecknad på ett par dagar och en lång väntelista fylldes lika fort. I Nyköping byggs under det här året nyckelharpor av ett tjugotal kursdeltagare uppdelade på två grupper.

— Anledningen till att det blivit så populärt att bygga nyckelharpor är förmodligen det nyvaknande intresset för folkmusik, säger Henry Nyström, som leder den ena kursen. Sen har också Erik Sahlström, vår tids mest kände nyckelharpsbyggare och spelman, betytt mer än någon annan för de senaste årens utveckling av nyckelharpan.

Kursen är på 80 timmar, alltså två terminer, men mer än dubbla ti-

Deltagarna i den ena gruppen är fr v Karl Axel Karlsson, Henry Nyström som leder kursen, Karl Rune Lindström, Axel Andersson, Åke Stenbäck, Sven Lindström, Olle Gustafsson, Bengt Johansson och Birger Eriksson.

den går åt för att få nyckelharpan färdig. Deltagarna ägnar mycket tid hemma åt att fila och putsa på olika delar. För en nybörjare tar det mellan 200 och 300 timmar att bygga en nyckelharpa. En av deltagarna, Birger Eriksson, är däremot inne på sin andra och räknar med att få den klar på ungefär 100 timmar.

— Vem som helst kan bygga en nyckelharpa, menar Henry Nyström, man behöver inte vara speciellt härdig, men det krävs tålmod.

★ Två kan spela

Det är bara två av deltagarna i kursen som kan spela på sina blivande instrument. Till hösten räknar man med att starta en kurs i nyckelharpspel, för alla bygger sina nyckelharpor för att ha dem att spela på — inte bara som konstnärverk, vilket de ju också är.

Träslagen i nyckelharpan är många. I sidan och halsen är det al, i botten lönn och i locket gran. Leklådan där nycklarna sitter är i jakaranda. Den känsligaste delen av arbetet är att placera en träckloss, som sitter mellan botten och lock, på rätt ställe. Det är helt avgörande för klangen i instrumentet att den sitter på exakt rätt punkt.

Det är trevligt på kursen i nyckelharpsbygge. Det doftar gott av trä och det finns alltid ett par instrument så att den som kan, kan spela en låt för de andra.

★ Nyckelharpan stimmor

Det var dock ingen som tänkte på att spela Bellman den här kvällen. Hos honom skymtar nämligen nyckelharpen fram i en del av hans bilder från Stockholms krogar:

Fader Bergström, re'n månan glimmar

Nyckelharpan i rummet stimmor och Mor Maja vid skänken primmar Med sin sneda trut.

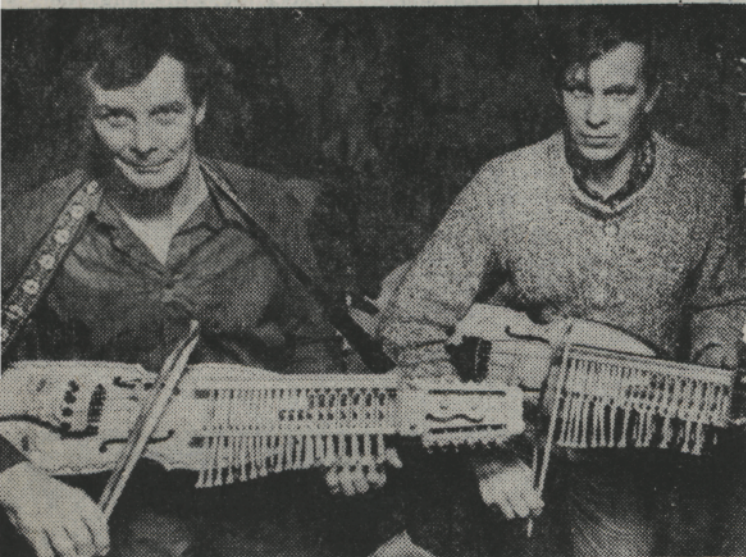
Egentligen var nyckelharpan på Bellmans tid nästan helt koncentrerad till Uppland men den förekom även i angränsande landskap. Det

är ett gammalt instrument och redan på 1600-talet ansågs den vara av hög ålder. Nyckelharpan finns avbildad i medeltida kyrkomålningar, där den alltid trakteras av änglar! När den sedan under 1600-talet började omnämnas i domstolsprotokoll, brev och andra handlingar är den däremot ett instrument som spelas av allmogen. Ofta används nyckelharpan till och med som ett exempel på något rätt, obildat och primitivt i vissa skrifter.

Nyckelharpan har haft olika utseende under tidernas lopp. Själva kroppen har genomgått många förändringar och först under 1700-talet fick den form som karakteriserar ett violininstrument. Men i stället för att strängarna, som på fiolen, kortas av genom att man trycker på dem med fingrarna är nyckelharpan konstruerad med pinnar, nycklar, som läggs an mot strängen när man trycker på nyckeln.

Antalet toner är helt beroende på antalet nycklar. Under århundradenas gång kan man se hur nya musikaliska strömningar ställt allt större krav på tonomfång och spelmöjligheter. Varje förändring har nämligen inneburit en ökning av antalet nycklar. På de tidigast kända nyckelharporna kunde man bara få fram ett tiotal olika toner medan dagens instrument kan ge ifrån sig ungefär femtio.

De nyckelharpor som kursdeltagarna i Nyköping bygger, kallas kromatiska och har detta stora tonomfång.

Sven Lindström (t v) och Axel Andersson visar upp varsin personligt dekorerade nyckelharpa.